

Received-Makale Geliş Tarihi 24.02.2026
Published-Yayınlanma Tarihi 30.04.2026
Volume-Cilt (Issue-Sayı), ss/pp 13 (130),783-788

Research Article /Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.19958950

Dr. Ümit Yaşar Sönmez

<https://orcid.org/0000-0002-8381-5103>
Yalova Üniversitesi, Yalova / TÜRKİYE
ROR Id: <https://ror.org/01x18ax09>

Bireylerin Medikal Turizm Algularının Belirlenmesi: Yalova Örneği

Identifying Individuals' Perceptions Toward Medical Tourism: A Case of Yalova

ÖZET

Son yıllarda ön plana çıkmış olan sağlık turizminin bir türü olan medikal turizm ülkemiz açısından da önemli bir yere sahiptir. Bu çalışma ile Yalova'da yaşayan bireylerin medikal turizm potansiyeline ilişkin algularının belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca medikal turizm potansiyeline ilişkin algının bireylerin demografik özellikleri açısından farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi de amaçlanmıştır. Bu araştırma, 24.09.2025-24.02.2026 tarihleri arasında Yalova'da gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri Yalova'da yaşayan 18 yaş ve üzeri bireylerden online anket yöntemi ile toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre bireylerin medikal turizm potansiyeline yönelik algularının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bireylerin medikal turizm potansiyeline yönelik algularının, bireylerin cinsiyetine, yaşına, medeni durumuna ve çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Son olarak bireylerin medikal turizm potansiyeline yönelik algularının bireylerin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir...

Anahtar Kelimeler: Sağlık Turizmi, Medikal Turizm, Yalova.

ABSTRACT

Medical tourism, a type of health tourism that has come to the fore in recent years, also holds a significant place for our country. This study aims to determine the perceptions of individuals living in Yalova regarding the medical tourism potential. Additionally, it aims to identify whether these perceptions differ according to the demographic characteristics of the individuals. The research was conducted in Yalova between September 24, 2025, and February 24, 2026. Data were collected via an online survey method from individuals aged 18 and over residing in Yalova. According to the research findings, it was determined that individuals' perceptions toward medical tourism potential are at a moderate level. Furthermore, the results indicated that these perceptions do not show a statistically significant difference based on gender, age, marital status, or employment status. Finally, it was found that individuals' perceptions of medical tourism potential show a statistically significant difference according to their educational level.

Keywords: Health tourism, Medical Tourism, Yalova.

1. GİRİŞ

Sağlık turizmi, turizm ve sağlık sektörlerinin önceliklerinin bir arada değerlendirilmesini gerektiren önemli bir hizmet türüdür. Bu hibrit yapısı nedeniyle, sağlık turizmi kavramının ne olup ne olmadığı ile ilgili tartışmalar henüz bitmiş değildir. Literatürde tanımı ve kapsamıyla ilgili tereddütler ve farklı yaklaşımlar bulunsa da sağlık turizminin en geniş tabirle sağlıklı olmak, sağlıklı kalmak ve tedavi olmak maksadıyla yurt dışına seyahat etmek anlamına geldiği söylenebilir (Bookman ve Bookman 2007: 1). Turizmin, genel anlamda seyahat etmenin insan sağlığına bizzat olumlu ve iyileştirici etkilerinin olduğu gerçeği kabul edildiğinde turizm ve sağlık kavramlarının zaten çok yakın ilişkilerinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu ilişkinin neresinden bakıldığına bağlı olarak da literatürde sağlık turizminin çeşitleri ile ilgili farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır. Yaygın kabul edilen görüşlere göre sağlık turizmi medikal (tıbbi) turizm, termal turizmi, yaşlı ve engelli turizmi ile sağlıklı yaşam (SPA & Wellness) turizmi olarak kategorize edildiği söylenebilir (Smith ve Puczkó, 2014, s. 9; Gonzales vd., 2001: s. 20).

Sağlık turizminin ne anlama geldiği, neleri kapsadığı veya kapsamadığı konusunda tartışmalar varsa da bu durumun kavramsal tutarsızlıklar nedeniyle ortaya çıktığı göze çarpmaktadır. Sağlık turizmi, sağlık seyahati, medikal/tıbbi turizm, sağlıklı yaşam turizmi (wellness) ve turist sağlığı gibi birbirine yakın ve birbiri yerine kullanılan terimler, anlam ve içerik olarak tutarsız bir terminolojinin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Hall, 2011, s. 5-8). Şüphesiz bunun en önemli nedenlerinden biri de daha sağlıklı olmak/kalmak veya tedavi amacıyla seyahat olarak özetlenecek sağlık turizminin çok farklı motivasyonlarla ilişkilendirilmesi ve kapsamının muğlaklığıdır (Sandberg, 2017, s. 281).

Bu bağlamda sağlık turizminin kapsamına ilişkin literatürde yapılan tartışmalara paralel olarak sağlık turizmi sektörü ile ilgili paylaşılan uluslararası verilerde de farklı ve tartışmalı rakamlar söz konusudur (DeMicco vd., 2023, s. 3; Crooks vd., 2010, s. 2; Horowitz ve Rosensweig, 2007, s. 24; Connell, 2013, s. 1-6). Bununla birlikte sektörü ilgilendiren en önemli tespitlerden biri ise sağlık turizmi pazarının son dönemde kayda değer bir genişleme içinde olmasıdır (Connell, 2006, s. 1094; Sandberg, 2017, s. 286). Sağlık turizmi, turizm sektörü içinde istikrarlı bir şekilde büyümekte, kapsamı genişlemekte ve çeşitlenmektedir. Bu bağlamda pazara dâhil olan yeni ülkelerle birlikte uluslararası rekabet de yoğunlaşmaktadır.

1990'lı yılların ortasından itibaren sağlık turizmin yönünün gelişmekte olan ülkelere dönmüş olması, tersine bir küreselleşme dönemini temsil etmesi açısından sağlık turizmindeki radikal dönüşümlerden biri olarak değerlendirilmektedir (Connell, 2013, s. 2; Horowitz ve Rosensweig, 2007, s. 26). Warner'da (1998, s. 76) küreselleşmesinin sağlık hizmetlerini sadece gelişmiş ülkelerin bir ihracat kalemi olmaktan çıkararak, aksine gelişmekte olan ülkelerin teknolojik, operasyonel yetkinliklerini ve maliyet avantajlarını kullanarak pazar payını domine etmeye başladığı bir "tersine akış" sürecine yol açtığına vurgu yapmakta, gelişmekte olan ülkelere yönelik önümüzdeki dönemle ilgili olumlu bir projeksiyon ortaya koymaktadır. Bu sektöre yapılan yatırım, milli geliri ve döviz girişini yükseltmenin, böylelikle dış ticaret dengesini daha avantajlı duruma getirmenin, aynı zamanda sağlık ve turizm hizmetlerinin kalitesini artırmanın ve genel olarak turizmi yılın her dönemine yayarak canlandırmanın çok etkili bir yoludur. Beyin göçünün zayıflaması ve uluslararası itibarın artması da sektöre yapılan yatırımla birlikte ortaya çıkan önemli sonuçlardır (Ramírez de Arellano, 2007, s. 195).

Sağlık turizminin uluslararası hizmet sektöründeki artan önemin, sağlık hizmetlerinde giderek artan özelleştirme ve ticarileştirilme trendinin bir sonucudur. Zira burada ödeme gücü, tıbbi bakıma erişmenin anahtarı haline gelmiştir. Ayrıca kamu hizmetlerinden duyulan memnuniyetsizlik (bekleme süresi, verimlilik ve sonuç), yaşlanan nüfus ve sağlık hizmetlerine (özellikle kozmetik işlemlere) olan talebin artması, daha fazla harcanabilir gelir, uzak kültürler ve bölgelerle daha fazla aşinalık, tesislerin uluslararası akreditasyonu ve Asya, Avrupa, Orta Doğu ve Latin Amerika'daki orta gelirli ekonomilerin çeşitlenmesi de (Asya örneğinde 1990'ların sonlarındaki mali krizin ardından) bu gelişmede rol oynamaktadır. Teknoloji geliştikçe ve yaygınlaştıkça, talep ve arz döngüsünde yaşanan hızlı dönüşümle birlikte işlem yelpazesi artmış ve çeşitlilik ortaya çıkmıştır (Connell, 2013, s. 6).

Sağlık turizminin, yukarıda da değinildiği üzere, içinde bulunduğumuz küreselleşme çağında diğer ticaret ve hizmet sektörlerinde olduğu gibi sağlık hizmetinin de ticarileşerek uluslararasılaşmasının bir sonucu olarak önem kazandığı söylenebilir. Başka bir ifade ile sağlık turizminin, küreselleşmenin dinamiklerinin hayata geçmesi ile ayrı bir "sektör" haline geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Sağlık turizmi özellikle gelişmekte olan ülkeler için ekonomik fırsatlarının yanında, sunulan sağlık hizmetlerinin niteliğinde ve hastanelerin fiziksel olanaklarında olumlu değişikliklere yol açarak (Heung vd., 2011, s. 996) sürdürülebilir bir modernizasyon imkânı sunmaktadır.

Sağlık turizminin hem hizmet veren hem hizmet alan ülkeler bağlamında ekonomik büyüme ile doğrudan ve çok yakın ilişkisi vardır. Refah seviyesi yükseldikçe sağlık turizmine talep artmakta, talep arttıkça bu talebi karşılayan hizmet sağlayıcı ülkenin ekonomik büyümesine katkı sağlayarak yine refah seviyesini yükseltmektedir (Bookman ve Bookman, 2007, s. 7). Hizmet alan özellikle uzun bekleme listelerine sahip ülkeler açısından ise yerel kapasiteyi genişletmeden, daha doğrusu bu maliyete katlanmadan düşük maliyetle ve hızlı bakım için hastaları yabancı ülkelere göndererek birikmiş iş yükünü azaltmalarını sağlar ve gelir seviyesi daha düşük kesimlerin daha yerelde sunulandan daha kaliteli hizmetle tedavi olma fırsatı vermektedir (Horowitz ve Rosensweig, 2007, s. 30).

Bu bağlamda en önemli medikal turizm destinasyonları olarak Tayvan, Singapur, Malezya, Güney Kore, Tayland, Kosta Rika, Hindistan, İsrail, ABD, Meksika ve Türkiye sayılabilir. Genel olarak sağlık turizmi bu ülkeler arasında yoğun rekabet ortamının yaşandığı bir sektör haline gelmiştir. Her ülke medikal turizm bağlamında farklı bir tedavi alanında öne çıkmaya çalışmakta, belirli bir tedavi türünde (örneğin, estetik cerrahi, diş hekimliği, kardiyovasküler, ortopedi, kanser türleri, nanoteknoloji, üreme sağlığı, kilo verme, tanısal taramalar, testler, sağlık taramaları) tercih edilen bir pazar olma hedefiyle hareket etmektedir. Bu açıdan tıbbi turizm hizmetlerinin nerede ve nasıl pazarlanacağına karar verilirken, hedef kitlesinin belirlenmesi ve ülkeye kimlerin zaten seyahat ettiğini anlamak en iyi başlangıç noktasıdır. Yukarıdaki ülkelerin ortak özelliklerine bakarak da sağlık turizminde avantajlı olan ülkelerin ortak özellikleri; kamu ve özel sektör tarafından sağlık altyapısına yapılan önemli yatırımlar, uluslararası akreditasyona, kalite güvencesine ve sonuçların şeffaflığına yönelik yapılan yapısal çalışmalar, uluslararası hasta akışı için

yapılan organizasyonlar, tıbbi prosedürlerin uygulanmasında maliyet tasarrufunu önemseyen politikalar, siyasi şeffaflığı ve sosyal istikrarı önemseyen bir yönetim anlayışı, rekabet avantajı sunan turizm altyapısı, hizmet anlayışının klinik hassasiyet ve itibarı ekseninde şekillenmesi, sağlık hizmetlerinde yenilik ve başarının bir kültür olarak benimsenmesi, en iyi uygulamaların ve en son teknolojiye sahip tıbbi teknolojinin başarılı bir şekilde entegre edilmesi, uluslararası yetkinliğe sahip eğitilmiş ve deneyimli sağlık personelinin varlığı olarak sıralanabilir (Sandberg, 2017, s. 283).

Sağlık turizmi gelişmekte olan ve zaten önemli bir turizm destinasyonu olan Türkiye’de de önemli bir ivme kazanmıştır ve anlamlı bir potansiyel taşımaktadır. Kültürel bir kavşak noktası olarak coğrafi konumu, tıbbi geleneği, özellikle sağlık alanındaki teknik altyapı ve sağlık turizminde talebin yüksek olduğu ülkelere yakınlığı Türkiye’nin rekabet şansını arttıran etkenlerdir (Tengilimoğlu ve Kahraman, 2013, s. 117-120; Sag ve Zengul, 2019, s. 297). Avrupa’da Almanya, Hollanda, Belçika ve İsviçre gibi ülkelerde bulunan yoğun gurbetçi nüfusu da sağlık turizmi açısından önemli bir avantaj olarak değerlendirilmelidir (Gülen ve Demirci, 2012, s. 133).

Türkiye’de son dönemde kamu otoritesi tarafından da sağlık turizminin stratejik öncelikli sektörlerden biri olarak tarif edilerek vizyoner bir yaklaşımın benimsendiği müşahade edilmektedir. Nitekim kalkınma planları ve ilgili bakanlıkların stratejik planlarındaki sektörel projeksiyonlar, özellikle 10. Kalkınma Planı’ndan itibaren Türkiye’nin sağlık turizmi kapasitesinin kamu yönetimi nezdinde de öncelikli bir kalkınma odağı haline geldiğini ve bu alandaki potansiyelin kurumsal bir vizyona dönüştüğünü kanıtlamaktadır (Sönmez, 2025, s. 75-76).

Çalışmada ele alınan medikal turizm, diş ve cerrahi bakım gibi sağlıkla ilgili bir ihtiyacı gidermek amacıyla uluslararası sınırları aşarak başka bir ülkeye seyahat etme süreci (Enderwick ve Nagar, 2011, s. 329; Hume ve DeMicco, 2007, s. 76) veya tıbbi tedavi görmek amacıyla başka bir ülkeye seyahat eden ve bu seyahati genellikle bir tatil ile birleştiren kişilerin faaliyetleri olarak ifade edilebilir (Cohen, 2008, s. 25). Medikal turizmde ülkelerin başarılı olabilmesinde en önemli unsurlardan birisi de toplumsal farkındalığın olmasıdır. Bu çalışmada da Yalova’da yaşayan bireylerin medikal turizm potansiyeline ilişkin algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca medikal turizm potansiyeline ilişkin algının bireylerin demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi de amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

Araştırma, 24.09.2025-24.02.2026 tarihleri arasında Yalova’da gerçekleştirilmiştir. Yalova Üniversitesi Etik Kurullar Koordinatörlüğü’nden 16.06.2025 tarihinde araştırmanın etik onayı alınmıştır (Protokol No: 2025/338). Araştırma verileri Yalova’da yaşayan ve 18 yaş ve üzeri bireylerden online anket yöntemi ile toplanmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında iki bölümden oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Bu anket formunun ilk bölümünde bireylerin demografik özelliklerinin belirlenmesine ilişkin sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise, bireylerin medikal turizm potansiyeline yönelik algılarının belirlenmesi için “Medikal Turizm Potansiyeline Yönelik Algı Ölçeğine” yer verilmiştir. Karaca vd. (2022) tarafından geliştirilen ölçek, yeterlilik (4 ifade), çekicilik (5 ifade) ve imkân (7 ifade) olmak üzere 3 boyut ile 16 ifadeden oluşmaktadır. Ölçekteki ifadeler verilen cevaplar, 5’li Likert tipi ölçek seçenekleriyle (“1= Kesinlikle Katılmıyorum”, “5= Kesinlikle Katılıyorum”) ölçülmüştür. Ölçeğe ilişkin hesaplanan Cronbach’s Alpha katsayısı 0,96 bulunmuştur. Bu sonuç ölçeğin bu çalışmada güvenilir olduğu göstermiştir. Araştırma verilerinin analizinde SPSS 22.0 istatistik programı kullanılmıştır. Veri analizleri kapsamında tanımlayıcı istatistikler hesaplanmış ve karşılaştırma analizleri yapılmıştır. Karşılaştırma analizlerinde, iki bağımsız grubu karşılaştırmak için bağımsız örneklem için t-testi, ikiden fazla bağımsız grubu karşılaştırmak için de tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Tek yönlü varyans analizinin sonucunda ortaya çıkan farklılığın belirlenmesinde LSD testi kullanılmıştır. Veri analizleriyle elde edilen bulgular %95 güven aralığında ve %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular aşağıda yer almaktadır:

Tablo 1: Demografik Özelliklerin Dağılımı (n=316)

Değişkenler	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Erkek	87	27,5
	Kadın	229	72,5
Yaş	25 veya altı	223	70,6
	26 veya üzeri	93	29,4
Eğitim Durumu	Lise	72	22,8
	Önlisans	181	57,3
	Lisans veya Lisansüstü	63	19,9
Medeni Durum	Bekâr	234	74,1
	Evli	82	25,9
Çalışma Durumu	Evet	88	27,8
	Hayır	228	72,2

Araştırmaya katılan bireylerin %72,5'i (n=229) kadın, %70,6'sı (n=223) 25 veya altı yaş grubunda yer almakta ve %57,3'ü (n=181) önlisans eğitimine sahiptir. Bireylerin %74,1'i (n=234) bekâr, %72,2'si (n=228) herhangi bir işte çalışmamaktadır (Tablo 1).

Tablo 2. Medikal Turizm Potansiyeline Yönelik Algıya İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	n	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık Katsayısı	Basıklık Katsayısı
Medikal Turizm Potansiyeline Yönelik Algı	316	2,75	0,97	-0,12	-0,91

Tablo 2 araştırmaya katılan bireylerin medikal turizm potansiyeline yönelik algılarının orta düzeyde olduğunu göstermektedir ($2,75 \pm 0,97$).

Tablo 3: Bireylerin Medikal Turizm Potansiyeline Yönelik Algılarının Demografik Özelliklere Göre Karşılaştırılması

Değişkenler	Gruplar	n	Ort.	S.S.	Test Değeri
Cinsiyet	Erkek	87	2,78	1,07	t= 0,42 p= 0,67
	Kadın	229	2,73	0,94	
Yaş	25 veya altı	223	2,75	0,97	t= -0,02 p= 0,98
	26 veya üzeri	93	2,75	0,97	
Eğitim Durumu	Lise (1)	72	2,51	0,98	F= 4,60 p=0,01 Fark= 3>1
	Önlisans (2)	181	2,75	1,00	
	Lisans veya Lisansüstü (3)	63	3,01	0,82	
Medeni Durum	Bekâr	234	2,75	0,99	t= 0,24 p= 0,81
	Evli	82	2,72	0,94	
Çalışma Durumu	Evet	88	2,83	0,92	t= 0,95 p= 0,34
	Hayır	228	2,71	0,99	

Araştırmaya katılan bireylerin medikal turizm potansiyeline yönelik algılarının, bireylerin cinsiyetine, yaşına, medeni durumuna ve çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$). Ancak bireylerin medikal turizm potansiyeline yönelik algılarının eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p<0,05$). Farklılığın nedeni lisans veya lisansüstü eğitim durumuna sahip katılımcıların medikal turizm potansiyeline yönelik algılarının lise mezunu katılımcılara göre daha olumlu olmasıdır (Tablo 3).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma ile Yalova'da yaşayan bireylerin medikal turizm potansiyeline ilişkin algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca medikal turizm potansiyeline ilişkin algının bireylerin demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi de amaçlanmıştır. Güncel çalışmanın sonuçlarına göre bireylerin medikal turizm potansiyeline yönelik algıları cinsiyete bağlamında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir. Demir ve Sağlık (2020) tarafından hekimlere yönelik gerçekleştirilmiş olan araştırmada da benzer sonuca ulaşılmıştır. Güncel çalışmanın başka bir sonucuna göre bireylerin medikal turizm potansiyeline yönelik algıları, yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir. Ancak araştırma sonuçlarına göre bireylerin medikal turizm potansiyeline yönelik algıları eğitim durumu baz alındığında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir. Bu sonuç incelendiğinde katılımcıların eğitim seviyesi arttıkça medikal turizm potansiyeline yönelik algılarının da arttığı belirlenmiştir. Acar vd. (2016) tarafından sağlık çalışanlarına yönelik gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları katılımcıların sağlık turizmi algılarının öğrenim durumuna göre istatistiksel olarak farklılaştığını göstermiştir.

Güncel çalışmanın sonuçlarına göre bireylerin medikal turizm potansiyeline yönelik algıları medeni durum ve çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir. Bu sonuç incelendiğinde bekâr katılımcıların medikal turizm potansiyeline yönelik algılarının evli katılımcılara göre daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Ayrıca herhangi bir işte çalışan katılımcıların medikal turizm potansiyeline yönelik algılarının herhangi bir işte çalışmayan katılımcılara göre daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Son olarak güncel çalışma sonuçları bireylerin medikal turizm potansiyeline yönelik algılarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç çerçevesinde bireylerin medikal turizm potansiyeline yönelik algılarının artırılması için çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Bireylerin medikal turizm potansiyeline yönelik algılarının artırılması için, toplumsal farkındalığın oluşturulması, bu konuda kamu spotlarının hazırlanması, okullarda farkındalık eğitimlerinin düzenlenmesi gibi faaliyetler önerilmektedir. Güncel çalışma bireylerin medikal turizm potansiyeline yönelik algı düzeyini ve bu algı düzeyinin demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koyması bakımından önemlidir. Ancak benzer çalışma sayısının sınırlı olması araştırma sonuçlarının diğer çalışmalarla karşılaştırılmasını kısıtlamıştır. Benzer araştırmaların daha fazla katılımcıyla ve farklı örneklem grupları ile yapılmasının yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, N. & Turan, A. (2016). Sağlık çalışanlarının sağlık turizmi farkındalığı üzerine bir araştırma: Ahi Evran Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi çalışanlar örneği. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17 (1), 17-36.
- Bookman, M. Z., Bookman, K. R. (2007). *Medical tourism in developing countries*. Palgrave Macmillan.
- Cohen, E. (2008). Medical tourism in Thailand. *AU-GSB e-journal*, 1 (1), 24-37.
- Connell, J. (2006). Medical tourism: Sea, sun, sand and ... surgery. *Tourism Management*, 27, 1093- 1100.
- Connell, J. (2011). *Medical tourism*. CABI.
- Connell, J. (2013). Contemporary medical tourism: conceptualisation, culture and commodification. *Tourism Management*, 34, 1-13.
- Crooks, V., Kingsbury, P., Snyder, J. & Johnston, R. (2010). What is known about the patient's experience of medical tourism? A scoping review. *BMC Health Services Research*, 10 (1), 1-12.
- Ramirez De Arellano, A. B. (2007). Patients without borders: The emergence of medical tourism. *International Journal of Health Services*, 37 (1), 193–198. <http://www.jstor.org/stable/45138412>
- DeMicco F.; Cetron, M & Davies, O. (2023). Medical tourism and well-being: trends and strategies. Mahmood A. Khan, Frederick J. DeMicco, Ali A. Poorani (Ed.), *Medical Travel Brand Management: Success Strategies for Hospitality Bridging Healthcare* içinde. (s. 3-27). Apple Academic Press.
- Demir, Y. & Sağlık, E. (2020). Medikal turizmin kurumsal yeterliliğinin ve potansiyelinin hekim görüşleriyle değerlendirilmesi: Samsun ili örneği. *Turizm Çalışmaları Dergisi*, 2 (1), 1-20.
- Enderwick, P. & Nagar, S. (2011). The competitive challenge of emerging markets: The case of medical tourism”, *International Journal of Emerging Markets*, 6 (4), 329-350.
- Gonzales, A., Brenzel, L. & Sancho, J. (2001). Health tourism and related services. *Caribbean Development and International Trade, Final Report*, <http://www.caribexport.com/login/wp-content/uploads/2009/08/Health%20Tourism.pdf>.
- Gülen, K. G. & Demirci, S. (2012). *Türkiye’de sağlık turizmi sektörü*. İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Hall, C. M. (2011). Health and medical tourism: A kill or cure for global public health? *Tourism Review*, 66 (1/2), 4-15.
- Heung, V. C. S., Küçükusta, D. & Song, H. (2010). Medical tourism development in Hong Kong: An assessment of the barriers. *Tourism Management*, 32 (2011), 995-1005.
- Horowitz, M. D. & Rosensweig, J. A. (2007). Medical tourism: Health care in the global economy. *The Physician Executive*, 33: 24-30.
- Hume, L. F. & DeMicco F. J. (2007). Bringing hotels to healthcare: A rx for success. Research Note. *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 8 (1), 75-84.

- Karaca, Ş., Özkan Önem, E., & Yıldız, M. (2022). Medikal turizm potansiyeline yönelik algı ölçeğinin geliştirilmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 25 (2), 170-193. <https://doi.org/10.55931/ahbvtfd.1181535>
- Sag, I., & Zengul, F. D. (2019). Why medical tourists choose Turkey as a medical tourism destination? *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 2 (3), 296–306. <https://doi.org/10.1108/JHTI-05-2018-0031>.
- Sandberg, D. S. (2017). Medical tourism: An emerging global healthcare industry. *International Journal of Healthcare Management*, 10 (4), 281-288. DOI: 10.1080/20479700.2017.1296213.
- Smith, M. & Puczkó, L. (2014). *Health, tourism and hospitality spas, wellness and medical travel*. Routledge.
- Sönmez, Ü. Y. (2025). Türkiye’de sağlık turizmi: Yalova bağlamında bir değerlendirme. *Strategic Public Management Journal* 11(18), 62-84. <https://doi.org/10.25069/spmj.1706716>
- Tengilimoğlu, D. & Kahraman, Ö. (2013). Dünyada ve Türkiye’de medikal turizm. Dilaver Tengilimoğlu (Ed.), *Sağlık Turizmi* içinde (s. 99-122). Siyasal Kitabevi.
- Warner, D. C. (1998). The globalization of medical care. *International Trade in Health Services: A Development Perspective*. *Unctad/itcd/tsb/5-who/tfhe/98.1*, (s.71-77). Unctad-who Joint Publication. <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/8292cbfb-fb9d-477b-a04c-71c8200ef9c5/>